

الحمد لله
الرحمن
الرحيم

اخوان المسلمین

■ تالیف: صادق مصلحی

■ زیر نظر: مہدی فرمانیان

سرشناسه: مصلحی وادقانی، صادق، ۱۳۵۷ -
عنوان و پدیدآور: اخوان المسلمین / تالیف صادق مصلحی؛ زیر نظر مهدی فرمانیان؛
[تهیه کننده] موسسه روشنگر آرمان اندیشه مطالعات بنیان دینی
مشخصات نشر: قم: دارالاعلام لمدرسة اهل البيت (ع)، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری:
فروست: جریان شناسی سلفی گری معاصر؛ ۹
شابک: ..... ریال: (ج.۹): 3-29-7667-600-978 (V.9)
شابک: ..... ریال: (دوره): 3-9-94805-600-978 (V.Set)
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه
موضوع: اخوان المسلمین -- مصر
موضوع: سلفیه -- مصر
موضوع: سلفیه -- مصر -- نظریه درباره اسلام و سیاست
شناسه افزوده: فرمانیان، مهدی، ۱۳۵۲ - ، ناظر علمی
شناسه افزوده: موسسه روشنگر آرمان اندیشه مطالعات بنیان دینی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ الف ۳ / م ۱۰۷ DT
رده بندی دیوئی: ۹۶۲/۰۵۵
شماره کتابشناسی: ۹۴۹۶۲۰۵۲

انتشارات دارالاعلام لمدرسة اهل البيت (ع)
قم، خیابان شهید فاطمی، کوچه ۲، فرعی اول، پلاک ۳۱.
تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۰۷۲۹
مدیر انتشارات: محمد حسن بهشتی ۰۹۱۰۲۰۴۳۱۰۶

موسسه مطالعات بنیان دینی
(اندیشکده راهبردی ادیان، فرق و مذاهب)
قم، بلوار شهید احمد کرمی، کوچه ۲۱، پلاک ۱۶
تلفن: ۰۲۵-۳۲۷۰۷۰۰۹، ۰۹۱۰۰۱۱۳۵۹۵

اخوان المسلمین

تألیف:	صادق مصلحی
زیر نظر:	مهدی فرمانیان
ناشر:	دارالاعلام لمدرسة اهل البيت (ع)
ویراستار:	زینب صالحی
صفحه آرا و طراح جلد:	محبوب محسنی
چاپ و صحافی:	دفتر تبلیغات اسلامی
تیراژ:	۵۰۰۰ جلد
نوبت چاپ:	اول - تابستان ۱۳۹۴
قیمت:	۴۰۰۰ تومان
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۷۶۶۷-۲۹-۳

دیباچه

با توجه به تحولات منطقه و رشد و گسترش سلفی‌گری و جریان‌های تکفیری، موسسه مطالعات بنیان دینی با هدف ارائه تحقیقات کاربردی و راهبردی، طرح کتابچه‌های مختصر و علمی در زمینه سلفی‌گری را به موسسه دارالاعلام پیشنهاد داد. موسسه دارالاعلام لمدرسة اهل-البيت عليه السلام، با اشراف حضرت آیت‌الله العظمی مکارم شیرازی - دام‌ظله الوارف- با هدف سلفی‌پژوهی و وهابیت‌شناسی و نقد آرا و افکار آنها، در سال ۱۳۸۹ تأسیس شد و با برگزاری دوره آموزشی - پژوهشی جریان‌شناسی سلفی‌گری و نقد وهابیت، به تربیت محقق در این زمینه پرداخت. در کنار تربیت متخصص، انتشار فصل‌نامه سراج منیر (مجله تخصصی نقد وهابیت) از مهم‌ترین اقدامات مؤسسه است که تاکنون، هفده شماره از آن انتشار یافته و مورد استقبال مراجع، استادان و محققان قرار گرفته است. راه‌اندازی سایت وهابیت‌شناسی، انتشار آثاری در تبیین و نقد افکار سلفیه و ایجاد کتابخانه تخصصی، از دیگر فعالیت‌های این مؤسسه است.

در این زمینه، کمبود پژوهش‌های متقن، علمی و مختصر در شناخت و تحلیل جریان‌های سلفی معاصر وجود دارد؛ در حالی که اطلاع از

وضعیت فعلی این جریان‌ها و ربط و نسبت آنها با دیگر گروه‌ها و مذاهب گوناگون، از احتیاجات مبهم مراکز علمی و فرهنگی کشور است؛ به همین علت، مؤسسه دارالاعلام که مؤسسه‌ای تخصصی و حوزوی است و از استادان مجرب و پژوهشگران متخصص در زمینه سلفی‌پژوهی و نقد و هابیت برخوردار است، طرح مؤسسه مطالعات بنیان دینی را پذیرفت و مقرر گردید که به صورت مشترک این کتابچه‌ها انتشار یابد. این دو مؤسسه وظیفه خود می‌دانند که خلأ این پژوهش‌ها را پر کنند و در این زمینه، یاریگر مؤسسات و مراکز فرهنگی و علمی کشور باشند.

با توجه به مطالب بیان‌شده، مؤسسه طرح کتابچه‌های پالتویی را در زمینه شناخت و تحلیل جریان‌های سلفی و تکفیری معاصر، در دستور کار قرار داد و با یاری گرفتن از استادان و پژوهشگران خود و مؤسسه مطالعات بنیان دینی، به انتشار چهارده کتابچه در معرفی و تحلیل جریان‌های سلفی معاصر اقدام کرد.

چهارده موضوع مورد تحقیق در زمینه جریان‌شناسی سلفی‌گری

معاصر عبارتند از:

۱. تاریخ تفکر سلفی‌گری؛
۲. ابن تیمیه، مؤسس مکتب سلفیه؛
۳. وهابیت، تاریخ و افکار؛
۴. جریان سلفی - زیدی؛
۵. دیوبندیه؛
۶. جماعة التبلیغ؛
۷. سپاه صحابه و لشکر جهنگوی؛

۸. طالبان؛

۹. اخوان المسلمین؛

۱۰. سلفیة جهادی؛

۱۱. افغان العرب؛

۱۲. القاعده؛

۱۳. داعش؛

۱۴. تأثیر افراط‌گری شیعه بر گسترش سلفی‌گری.

بیشتر نویسندگان از محققان مؤسسه دارالاعلام هستند که با گذراندن دوره پژوهشی دوساله نقد وهابیت در مؤسسه، اکنون توانایی تبلیغ، تدریس و تحقیق در زمینه سلفی‌پژوهی و نقد وهابیت را دارند و این تحقیق حاصل زحمات این عزیزان است.

در پایان از حجت الاسلام والمسلمین دکتر مهدی فرمانیان، رئیس محترم مؤسسه مطالعات بنیان دینی (اندیشکده راهبردی ادیان، فرق و مذاهب) که راهنمایی و ویرایش علمی این مجموعه را نیز به عهده داشتند، صمیمانه قدردانی می‌کنیم.

مهدی مکارم شیرازی

ریاست مؤسسه

دارالاعلام لمدرسة اهل البيت عليه السلام

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۴	پیش‌زمینه‌های گسترش سلفی‌گری در مصر
۱۸	تأسیس اخوان المسلمین
۲۲	اخوان بعد از مؤسس تا انقلاب ۲۰۱۱ مردم مصر
۲۷	اخوان بعد از مبارک
۲۹	اندیشه‌های اخوان المسلمین
۳۰	اعتقادات اخوان المسلمین
۳۱	نشانه‌های سلفی‌بودن اخوان المسلمین
۳۴	صفات خبری
۳۷	تصوف از نگاه اخوان المسلمین
۳۸	شیعه از نگاه اخوان
۴۰	زیارت قبور، توسل و استغاثه
۴۱	فقه اخوان المسلمین
۴۳	اندیشه سیاسی
۴۵	گرایش‌های مختلف در اخوان المسلمین
۴۶	جریان محافظه‌کار و قطبی
۴۹	اصلاحیون
۵۱	اخوان خارج از مصر
۵۳	اخوان در سوریه
۵۶	اخوان المسلمین در فلسطین
۵۸	اخوان المسلمین سودان

۵۹	اخوان المسلمین یمن
۶۱	اخوان المسلمین در ایران
۶۲	اخوان المسلمین تونس
۶۳	اخوان در اردن
۶۴	اخوان در سایر کشورها
۶۵	خاتمه
۶۷	منابع

مقدمه

با فروپاشی امپراتوری عثمانی و به وجود آمدن خلأ قدرت در جهان اهل سنت، گروه‌های سیاسی و فکری به تکاپو افتادند و تحلیل‌ها و طرح‌های گوناگونی برای برون‌رفت جهان اسلام از این مشکل مطرح کردند. سید محمد رشید رضا، از متفکران سلفی مصر، با نگارش کتاب *الخلافة والامامة العظمی طرح احیای مجدد خلافت اسلامی در مرکز جهان اسلام* را مطرح کرد و بر اتحاد جهان اسلام حول خلیفهٔ مسلمین تأکید داشت. او در عین حال تصریح می‌کرد که از احیای خلافت ناامید است و باید به سمت بدیل خلافت، یعنی حکومت اسلامی در یک کشور، حرکت کرد. رشید رضا می‌دانست که تشتت و اختلاف در جهان اسلام به قدری گسترده است که احیای خلافت ناممکن است.

از سوی دیگر، تعدادی از روشنفکران مصر، از جمله علی عبدالرازق با نوشتن کتاب *الاسلام و اصول الحکم*، در اصل خلافت تشکیک کردند و می‌گفتند خلافت اسلامی پشتوانهٔ شرعی ندارد و امری عرفی است، و لذا تلاش برای احیای امری عرفی در زمانی که هیچ جایگاهی برای آن متصور نیست کاری عبث است.

این افکار در مصر آن روزگار بازتاب فراوانی داشت و گروه‌های بسیاری در مخالفت یا موافقت با آنها شکل گرفت. یکی از این گروه‌ها،

که بازتاب اوضاع اجتماعی دهه ۱۹۳۰ در مصر است، اخوان المسلمین بود که به دست حسن البنا در ۱۹۲۸ تأسیس شد. اخوان المسلمین، به پیروی از تفکرات رشید رضا، با هدف تأسیس حکومت اسلامی شکل گرفت و با شعار «الاسلام هو الحل» و شعار «ما سلفی هستیم» پا به میدان مبارزه گذاشت. این گروه تا کنون مراحل مختلف و دشواری را پشت سر گذاشته است و بیش از نود سال است که می‌کوشد در مصر یا سایر کشورهای اسلامی حکومت اسلامی تأسیس کند.

امروزه اخوان المسلمین بزرگ‌ترین گروه اسلام سیاسی است که گستره خود را به کشورهای غیراسلامی هم کشانده است و تأثیرات شگرفی بر حیات سیاسی مسلمانان داشته است، اما هنوز نتوانسته به هدف اصلی خود، یعنی حکومت اسلامی، دست یابد.

اخوان با تأثیرپذیری از رشید رضا رویکردی اصلاحی پیدا کرد که مبنای آن بازگشت به اسلام بر اساس قرآن، سنت و فهم سلف است. این رویکرد، به واسطه نفی عقاید و اعمالی که به زعم آنها ریشه در قرآن و سنت ندارد و با ترجمه متون یونانی و ایرانی به علوم اسلامی وارد شده، رنگ سلفی یافته است؛ اما مخالفت اخوان المسلمین با برخی از مبانی و عقاید مشهور وهابیت، این گروه را از وهابیت متمایز کرده، به سمت سلفیه اصلاحی رشید رضا سوق داده است.

با وجود اختلاف اساسی میان اخوان المسلمین و وهابیت، برخی از اعضای اخوان با تأثیرپذیری از فضای اجتماعی^۱ و حوادث تاریخی^۲ به

۱. در دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ تلاش وهابیت برای گسترش تفکر سلفی وهابی موجب رواج این تفکر در مصر شد، تا جایی که کتب وهابیت به رایگان در مصر توزیع می‌شد.
 ۲. با مقابله دولت‌های مختلف مصر مانند جمال عبدالناصر و مبارک با اخوان، بسیاری از اعضای اخوان به کشورهای حاشیه خلیج فارس از جمله عربستان سعودی مسافرت کرده، بر اثر تعامل با جامعه سعودی به وهابیت گرایش پیدا کردند.

سمت وهابیت گرایش پیدا کردند و با بازگشت این افراد به مصر، تفکر اخوانی به دو مکتب اصلاحی و سلفی تقسیم شد.^۱

این دو تفکر با تفکر سومی در درون اخوان المسلمین روبه‌رو شدند که بر اساس اندیشه‌های سید قطب انقلابی شکل گرفت. شاخصه اصلی تفکر سوم رویکرد مخالفت با حاکمان سکولار بود. از دل تفکرات سید قطب جریان‌های جهادی شکل گرفت که بحث‌های فراوانی میان اخوان المسلمین به راه انداخت. در سال‌های ۱۹۶۰ تا حدود ۲۰۰۰ شمار مرشدهای عام اخوان المسلمین در مصر بیشتر از مکتب اصلاحی مثل حسن هضیبی و عمر تلمسانی بودند، اما مرشدهای جدید از طیف سید قطب بودند و از این بین محمد بدیع و محمد عاکف، که زمینه‌های فکری سلفی انقلابی در آنها بیشتر بود، به مقام رهبری تشکیلات اخوان المسلمین رسیدند.

همواره در کنار مرشدهای عام اخوان المسلمین رهبران معنوی وجود داشته‌اند. بعد از حسن البنا، که هم مرشد عام و هم رهبر معنوی اخوان بود، در اکثر موارد مرشدها غیر از رهبران معنوی بوده‌اند، و بعد از حسن البنا به ترتیب سید قطب، محمد غزالی و اکنون دکتر یوسف قرضاوی در جایگاه رهبر معنوی اخوان المسلمین قرار گرفته‌اند. انقلابی‌گری سید قطب، آرامش و اعتدال محمد غزالی و سلفی‌گری یوسف قرضاوی برجسته‌ترین ویژگی رهبران معنوی اخوان المسلمین در هفتاد سال گذشته بوده است.

با روی کار آمدن محمد مرسی از اعضای اخوان المسلمین و قرار گرفتن او در جایگاه ریاست جمهوری مصر و میدان دادن به سلفی‌ها و

وهابیت و سوء مدیریت وی، اختلافات مذهبی در جهان اسلام بیشتر نمود پیدا کرد. این اختلافات فرصتی برای سوء استفاده آمریکا و وهابیت ایجاد کرد که دود آن به چشم همه مسلمانان می‌رود و آتش جنگ مذهبی و طائفه‌ای در جهان اسلام را شعله‌ورتر می‌کند.

امیدواریم اخوان المسلمین از اتفاقات دوران محمد مرسی درس بگیرد و از برخی تندروی‌ها دست بردارد. اگر محمد مرسی و اخوان المسلمین عملکرد خوبی داشتند و شرایط را به‌خوبی درک می‌کردند، امروزه شاهد رونق هرچه بیشتر بیداری اسلامی در سایر کشورهای جهان اسلام و توقف گسترش جریان‌های تکفیری در عراق و سوریه بودیم. ان‌شاءالله اخوان المسلمین بتواند به بازسازی خود پردازد و خود را برای آینده بهتر همراه با زندگی مسالمت‌آمیز با دیگر گروه‌های فکری مصر آماده کند.

پیش‌زمینه‌های گسترش سلفی‌گری در مصر

حرکت اخوان المسلمین به دنبال جریان بیداری اسلامی و بازگشت به اسلام با طلایه‌داری سید جمال و شاگردش محمد عبده شکل گرفت، اما تغییر فکر رشید رضا از یک اشعری مصلح به یک سلفی تمام‌عیار وضعیت را به هم زد و جریان بیداری اسلامی را منحرف کرد. اخوان المسلمین نیز با تأسی به رشید رضا خود را گروهی سلفی معرفی کرد.

سید محمد رشید رضا در سوریه به دنیا آمد و در زادگاهش قلمون از پدرش قرآن و نوشتن آموخت. در ترابلس ریاضیات و جغرافیا خواند و در مدرسه ملی اسلامی علوم دینی، منطق و فلسفه طبیعی یاد گرفت. کتاب احیاء علوم الدین غزالی او را به تصوف رهنمون شد و مدتی به

